

Г. М. Зеленов,
кандидат юридичних наук, доцент

М. О. Зеленова,
асистент

АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ, ЯКІ СПРЯМОВАНІ НА ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

У статті розглянуті окремі законодавчі зміни, спрямовані на захист авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет, визначені переваги та недоліки цих змін та запропоновані шляхи їх вирішення.

Ключові слова: Інтернет, авторське право, суміжні права, власник веб-сайту, постачальник послуг хостингу.

Г. М. Зеленов, М. А. Зеленова

Анализ отдельных законодательных инициатив, направленных на защиту авторского права и смежных прав в сети Интернет

В статье рассмотрены отдельные законодательные изменения, направленные на защиту авторского права и смежных прав в сети Интернет, определены преимущества и недостатки этих изменений и предложены пути их решения.

Ключевые слова: Интернет, авторское право, смежные права, собственник веб-сайта, поставщик услуг хостинга.

G. Zelenov, M. Zelenova

The analysis of individual legislative initiatives that are aimed at protecting copyright and related the Internet

The article considers some legislative changes aimed at protecting copyright and related rights in the Internet, the advantages, disadvantages of these changes have been identified, and ways of their solution have been proposed.

Key words: Internet, copyright, related rights, the owner of the website, hosting provider.

Постановка проблеми та її актуальність. Ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію), Україна зобов'язалася співпрацювати з Європейським Союзом у сфері захисту прав інтелектуальної власності, у тому числі з питань забезпечення відповідальності постачальників посередницьких послуг у цифровому середовищі (статті 244 – 249 підрозділу 2 «Відповідальність постачальників посередницьких послуг» частини 3 «За-

хист прав інтелектуальної власності» глави 9 «Інтелектуальна власність» Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди). Так, відповідно до статті 244 Угоди про асоціацію, обидві Сторони визнають, що послуги посередників можуть використовуватись третіми особами для протиправної діяльності. Щоб забезпечити вільний обіг інформаційних послуг і в той самий час захищати права інтелектуальної власності у цифровому середовищі, кожна Сторона забезпечує заходи, визначені цим Підрозділом, для постачальників посередницьких послуг. Цей Підрозділ застосовується лише до від-

повідальності, що може бути результатом правопорушень у сфері прав інтелектуальної власності, зокрема авторського права [9].

Аналіз досліджень і публікацій. Окремі аспекти захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет були висвітлені в роботах М. Дорош, В. М. Панькевича, А. С. Польовика, О. В. Пономаренка, П. С. Ріппи, А. Д. Саковської, І. М. Сопілко. Разом із тим, аналіз останніх законодавчих пропозицій, спрямованих на врегулювання досліджуваного питання в науковій літературі, не здійснювався.

Метою цієї статті є аналіз законопроектів, поданих на розгляд Верховної Ради України (далі – ВРУ) та спрямованих на врегулювання питань захисту авторського права і суміжних у мережі Інтернет.

Виклад основного матеріалу. Треба зазначити, що положення Угоди про асоціацію кореспондуються з положеннями Конституції України, відповідно до яких громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності (частина 1 статті 54 Конституції України). Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом (частина 2 цієї статті).

Як зазначено в літературі, більшість порушень авторських прав в Інтернеті виражається у незаконному відтворенні й копіюванні музичних, художніх, літературних творів чи комп'ютерних програм без попереднього надання на це згоди автором чи правовласником. Також, враховуючи доступні сьогодні технічні засоби, має місце і порушення немайнових прав авторів, а саме плагіат, який може виглядати як мотивоване незаконне використання [3].

Задля виконання взятих на себе зобов'язань на розгляд ВРУ було подано проект закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» (реєстр. № 3353) [4], а згодом, проект закону «Про вне-

сення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» (реєстр. № 4629) [5]. Ці законопроекти є ідентичними за своїм змістом з тією лише різницею, що законопроект № 3353 було подано Кабінетом Міністрів України під головуванням А.П. Яценюка, а законопроект № 4629 було подано Кабінетом Міністрів України під головуванням В. Б. Гройсмана. У зв'язку з цим ми зосередимо свою увагу на законопроекті № 4629, який зараз знаходиться на розгляді у ВРУ.

Законопроектом № 4629 пропонується внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) та Законів України «Про нотаріат», «Про авторське право і суміжні права», «Про телекомунікації». Зокрема, Закон України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) пропонується доповнити статтею 52-1 «Порядок припинення і запобігання порушенням авторського права і (або) суміжних прав в Інтернеті шляхом видалення інформації, що порушує авторське право і (або) суміжні права, або унеможливлення доступу до цієї інформації». Відповідно до частини 1 цієї статті, суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав у разі виявлення інформації, що, на його думку, порушує його авторське право і (або) суміжні права в Інтернеті, незалежно від вжиття інших способів захисту своїх прав, має право звернутися до власника веб-сайту із скаргою, яка містить вимогу щодо видалення або унеможливлення доступу до цієї інформації. Власник веб-сайту не несе відповідальність за порушення авторського права і (або) суміжних прав у результаті зберігання та надання доступу на веб-сайті до інформації, розміщеної користувачем веб-сайту та щодо якої подано скаргу, якщо невідкладно, але не пізніше ніж через 24 години з моменту отримання від суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав скарги, видалити або унеможливити доступ до інформації, щодо якої отримано скаргу. Також він має невідкладно, але не пізніше ніж через 24 години з моменту вжиття цих заходів, поінформувати про це суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав та користувача веб-сайту, який розміс-

тив інформацію, електронною поштою (частини 2 та 3 статті 52-1 Закону).

Запропонований проектом № 4629 механізм тимчасового захисту авторського права і (або) суміжних прав узгоджується з вимогами статті 247 Угоди про асоціацію «Відповідальність постачальників посередницьких послуг: «Хостинг». Відповідно до частини 1 цієї статті, якщо надається послуга в інформаційному суспільстві, яка полягає у зберіганні інформації, яка надається одержувачем послуги, то Сторони гарантують, що постачальник послуги не несе відповідальності за інформацію, яка зберігається на вимогу одержувача послуги, за умови, що: а) постачальнику фактично невідомо про незаконну діяльність або інформацію, а щодо позову про відшкодування збитків йому невідомо про факти або обставини, з яких випливає незаконна діяльність або інформація; або б) постачальник після одержання таких відомостей діє оперативно, щоб зняти або зробити неможливим доступ до інформації [9].

На нашу думку, закріплені у частині 1 статті 52-1 Закону умови, за яких власник веб-сайту не несе відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав у результаті зберігання та надання доступу на веб-сайті до інформації, розміщеної користувачем веб-сайту, мають дуже важливе значення з огляду на наступне. Відповідно до пункту 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» належним відповідачем у разі поширення оспорюваної інформації в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник веб-сайту, особи яких позивач повинен установити та зазначити в позовній заяві (пункт 2 частини 2 статті 119 ЦПК). Якщо автор поширеної інформації невідомий або його особу та/чи місце проживання (місцезнаходження) неможливо встановити, а також коли інформація є анонімною і доступ до веб-сайту – вільним, належним відповідачем є власник веб-сайту, на якому розміщено зазначений інформаційний матеріал, оскільки саме він

створив технологічну можливість та умови для поширення недостовірної інформації. Автоматичне поширення відповідальності на власника веб-сайту за надання вільного доступу на розміщення інформації викликало багато критики з боку юридичної спільноти [2].

Водночас, слід звернути увагу на те, що запропонований проектом № 4629 механізм захисту авторського права і/або суміжних прав також створює можливість для тривалого блокування інформації, яка зберігається в мережі Інтернет. Відповідно до частини 5 статті 52-1 цього проекту, власник веб-сайту відновлює доступ до інформації не раніше ніж протягом 10, однак не пізніше ніж протягом 14 робочих днів, з моменту надсилання копії заяви користувача веб-сайту про відсутність заявленого порушення авторського права і (або) суміжних прав та відновлення доступу до інформації, суб'єкту авторського права і (або) суміжних прав, якщо протягом цього строку суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав не надасть документи про ініціювання судового провадження з метою забезпечення захисту свого авторського права і/або суміжних прав. У проекті не визначено до якого моменту в такому разі власник веб-сайту продовжуватиме блокувати інформацію. Видається, що таке блокування має тривати доки не набере законної сили судове рішення у провадженні про захист авторського права і/або суміжних прав. А цей процес може розтягнутися на роки.

Звертаємо увагу, що подібний механізм захисту авторського права і суміжних прав передбачав проект закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав» (реєстр. № 6523) від 15 червня 2010 р. [6]. Даним законопроектом було передбачено наступний механізм захисту авторських прав у мережі Інтернет, що послідовно передбачав виконання таких дій: 1) виявлення порушення в мережі Інтернет; 2) звернення суб'єкта авторських прав до Інтернет-провайдера з вимогою сприяти припиненню порушення авторського права; 3) протягом двох тижнів з моменту отримання звернення провайдер зобов'язаний попередити названого

суб'єктом авторських прав порушника його прав про необхідність припинення ним порушень; 4) у разі продовження вчинення правопорушень впродовж двох тижнів після отримання попередження, за допомогою послуг якої порушується право, зобов'язана або припинити надавати послуги доступу до мережі Інтернет названому суб'єктом авторських прав порушникові його прав, або припинити надання послуг із розміщення Інтернет-сайту абонента на обладнанні провайдера. Відмова провайдера виконувати дії, передбачені третім і четвертим етапами наведеного механізму захисту, мала призвести до можливості притягнення до солідарної відповідальності провайдера.

Аналізуючи вищенаведений механізм, І. М. Сопілко та О. В. Пономаренко слушно зазначили, що вказане положення даного проекту відкриває можливості для зловживання правом, оскільки приймаючи рішення про видалення матеріалу, інтернет-провайдер не перевіряє належність авторського права особі, яка звернулася з повідомленням про його порушення. Окрім того, існує позиція, що таке розширення суб'єктів відповідальності явно протирічить принципів справедливості відповідальності, оскільки очевидно, що ані хостер, ані провайдер чи оператор мережі Інтернет не в змозі контролювати весь масив інформації, що розміщується за їх допомогою на предмет дотримання прав інтелектуальної власності, зокрема й авторського права [8, с. 160].

На думку І. М. Сопілко та О. В. Пономаренко для вирішення проблеми захисту авторських прав в мережі Інтернет необхідно встановити розумний баланс між нормативно-правовою базою та інструментами саморегуляції безпосередньо в мережі. Приклад британської системи саморегулювання Інтернету «Інтернет-вотч» демонструє, що механізми самоконтролю є достатньо дієвими. Фонд «Інтернет-вотч», до якого надходять скарги щодо неправомірного використання матеріалів у мережі Інтернет, розглядає звинувачення та вимагає від провайдера вжити певних заходів щодо порушника. Одночасно фондом відстежується можливе подальше використання цього матеріалу у мережі [8, с. 160].

Досліджуваний нами механізм також може бути використано для протиправного блокування певної інформації, яка розміщується на веб-сайті. Як було зазначено вище, рішення про видалення або унеможливлення доступу до інформації власник веб-сайту приймає на підставі скарги, яку подає суб'єкт авторського права і/або суміжних прав. Ця скарга, зокрема, повинна містити вид, назву та іншу інформацію, яка дає змогу однозначно ідентифікувати об'єкт авторського і/або суміжних прав, про порушення прав на який заявляється, а також твердження про наявність майнових прав на об'єкт авторського і/або суміжних прав, а також твердження про те, що суб'єкт авторського права і/або суміжних прав підтверджує, що інформація, надана у скарзі, є достовірною. Проте ніщо не заважає скаржнику надати неправдиві дані з метою блокування відповідної інформації на веб-сайті.

При цьому, будь-яких заходів впливу на осіб, які без достатніх підстав намагаються заблокувати інформацію, розміщену на веб-сайті та видають себе за суб'єктів авторського права та/або суміжних прав, законопроект не містить¹ на відміну від заходів впливу, які пропонується передбачити для власників веб-сайту або постачальників послуг хостингу. Для цього КУпАП пропонується доповнити двома новими статтями. У частині 1 статті 164-17 пропонується передбачити адміністративну відповідальність, зокрема, за невиконання власником веб-сайту або постачальником послуг хостингу вимог щодо видалення або унеможливлення доступу до інформації, що порушує авторське право і (або) суміжні права.

Зі змісту наведеної диспозиції слідує, що власник веб-сайту або постачальник послуг хостингу повинні достеменно знати, що інформація, яка розміщується на веб-сайті, порушує авторське право і (або) суміжні права. Однак, як було зазначено вище, у статті 52-1 Закону йдеться лише про те, що власник веб-сайту має ви-

¹ У Висновку щодо результатів здійснення антикорупційної експертизи законопроекту № 4629 слушно зазначається, що проект не вимагає від заявників надавати докази щодо володіння відповідними правами, проте зобов'язує власників сайтів надавати скаржникам інформацію про користувачів, які розмістили відповідні матеріали в мережі Інтернет [1].

далити або унеможливити доступ до інформації, яка на думку особи, що подала відповідну скаргу, вважає своє право порушеним. При цьому, встановлення факту порушення авторського права і (або) суміжних прав має відбутися у судовому порядку. На нашу думку, у диспозиції частини 1 статті 164-17 КУпАП має бути закріплена адміністративна відповідальність за порушення власником веб-сайту або постачальником послуг хостингу передбаченого законом обов'язку видалити або унеможливити доступ до інформації, щодо якої подано скаргу про порушення авторського права та/або суміжних прав.

Також, у частині 1 статті 164-17 пропонується передбачити адміністративну відповідальність за ненадання власником веб-сайту інформації, що ідентифікує користувача, який розмістив на веб-сайті інформацію, що порушує авторське право і (або) суміжні права, або ненадання постачальником послуг хостингу інформації, що ідентифікує власника веб-сайту, який використовує послуги постачальника послуг хостингу для розміщення та надання доступу до інформації, що порушує авторське право і (або) суміжні права. Однак, наявність відповідної інформації у власників веб-сайтів, яка дозволяє ідентифікувати користувачів, які розмістили на веб-сайті відповідну інформацію, стоїть під питанням. Так, користувачами веб-сайтів відомих соціальних мереж є десятки або навіть сотні мільйонів користувачів, які мають право на своїх сторінках розміщувати різну інформацію, у тому числі й ту, що порушує авторське право та/або суміжні права. Як слушно пише П. С. Ріппа, через особливості функціонування Інтернету, а саме: анонімності користувачів, екстериторіального характеру, свобод та швидкості поширення інформації – порушення авторських прав стало настільки буденним і поширеним явищем, що особа, вчиняючи протиправні дії, просто не усвідомлює їх сутності, а навпаки гадає, що діє в рамках закону [7].

Відповідно до пункту 1 частини 1 статті 52-1 Закону суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав має право від власника веб-сайту отримати інформацію, що ідентифікує користу-

вача веб-сайту, який, за твердженням суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав, розмістив на веб-сайті інформацію, що порушує його авторське право і (або) суміжні права, та за наявності контактних даних користувача веб-сайту, необхідних для того, щоб надіслати позовну заяву до суду з метою розгляду в суді спору про неправомірність дій такого користувача під час розміщення ним на веб-сайті інформації. При цьому, у законопроекті не враховано, що користувачі проходять формальну реєстрацію, в результаті якої власник веб-сайту не одержує всю необхідну інформацію, яку йому, у разі потреби, необхідно надати особі, яка подала скаргу про порушення авторського права та/або суміжних прав. У зв'язку з цим, власники веб-сайтів мають запроваджувати або змінювати процедуру ідентифікації користувачів веб-сайтів, які розміщують на них певну інформацію.

У своєму висновку на законопроект № 4629 Комітет з питань запобігання корупції зауважує, що у пропонуваніх статтях 164-17 та 164-18 КУпАП, вводиться адміністративна відповідальність для власників веб-сайтів та постачальників послуг хостингу за порушення авторських і суміжних прав у мережі Інтернет та невжиття заходів щодо припинення таких порушень. Оскільки суб'єктом відповідальності за адміністративне правопорушення за нормами КУпАП (статті 12, 14) може бути лише фізична особа, то виникає питання про можливість притягнення до відповідальності за такі порушення юридичних осіб, які також можуть бути власниками веб-сайтів і відповідно, постачальниками послуг хостингу. Запропонована редакція статті не дає можливості притягнути до відповідальності їх посадових осіб, а окремих норм, які передбачали б відповідальність за такі ж правопорушення за межами КУпАП, ні в чинному законодавстві, ні у законопроекті немає. Виходячи з цього, вищевказані статті законопроекту створюють легальний механізм уникнення юридичних осіб від відповідальності [1]. Цілком підтримуючи це зауваження вважаємо, що статті 164-17 та 164-18 КУпАП мають бути доповнені вказівкою на такого суб'єкта адміністративного правопо-

рушення, як посадова особа власника веб-сайту або постачальника послуг хостингу.

Проведе дослідження дозволяє зробити кілька **висновків**.

По-перше, запропоновані зміни до чинного законодавства, спрямовані на захист авторського права і/або суміжних прав у мережі Інтернет, у цілому узгоджуються за положеннями Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

По-друге, запропонований проектом № 4629 механізм захисту авторського права і/або суміжних прав, який пропонується передбачити у Законі України «Про авторське право і суміжні права», створює можливість для тривалого блокування інформації, яка зберігається в мережі Інтернет. Цей механізм може бути використано для протиправного блокування певної інформації, яка розміщується на веб-сайті. Однак жодної відповідальності за такі дії передбачити не пропонується.

По-третє, у диспозиції частини 1 статті 164-17 КУпАП має бути закріплена адміністративна відповідальність за порушення власником веб-сайту або постачальником послуг хостингу передбаченого законом обов'язку видалити або унеможливити доступ до інформації, щодо якої подано скаргу про порушення авторського права та/або суміжних прав.

По-четверте, власник веб-сайту не завжди володіє всією необхідною інформацією про користувачів цього сайту, а, отже, не завжди може надати її особі, яка вважає своє авторське право та/або суміжні права порушеними.

По-п'яте, статті 164-17 та 164-18 КУпАП мають бути доповнені вказівкою на такого суб'єкта адміністративного правопорушення, як посадова особа власника веб-сайту або постачальника послуг хостингу.

Література

1. *Висновок* щодо результатів здійснення антикорупційної експертизи проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» [Електрон-

ний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59024).

2. *Дорош М.* Цензура «вільного доступу» / М. Дорош [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/world_journalists/tsenzura_vilnogo_dostupu/undefined/

3. *Панькевич В. М.* Особливості захисту авторського права в мережі інтернет / В. М. Панькевич, А. Д. Саковська, А. С. Польовик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=59481>

4. *Проект* Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет (реєстр. № 3353) від 23 жовтня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56869

5. *Проект* Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет (реєстр. № 4629) від 10 травня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59024

6. *Проект* Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав» (реєстр. № 6523) від 15 червня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=37985

7. *Pinna П. С.* Забезпечення авторських прав у мережі Інтернет / П. С. Ріппа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvnudpsu/2011_2/Rippa_P_S.pdf.

8. *Сопілко І. М.* Захист авторських прав в мережі інтернет: монографія / І. М. Сопілко, О. В. Пономаренко. – К.: Комп'ютерпрес, 2013. – 247 с.

9. *Угода* про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

References

1. *Vysnovok* shhodo rezul'tativ zdijsnennja antykorupcijnoi' ekspertyzy proektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennja zmin do dejakyh zakonodavchyh aktiv Ukrainy shhodo zahystu avtors'kogo prava i sumizhnyh prav u merezhi Internet» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59024.

2. *Dorosh M.* Cenzura «vil'nogo dostupu» / M. Dorosh [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/world_journalists/tsenzura_vilnogo_dostupu/undefined/

3. *Pan'kevych V. M.* Osoblyvosti zahystu avtors'kogo prava v merezhi internet / V. M. Pan'kevych, A. D. Sakovs'ka, A. S. Pol'ovyk [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=59481>

4. *Proekt Zakonu pro vnesennja zmin do dejakyh zakonodavchyh aktiv Ukrainy shhodo zahystu avtors'kogo prava i sumizhnyh prav u merezhi Internet* (rejestr. № 3353) vid 23 zhovtnja 2015 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56869

5. *Proekt Zakonu pro vnesennja zmin do dejakyh zakonodavchyh aktiv Ukrainy shhodo zahystu avtors'kogo prava i sumizhnyh prav u merezhi In-*

ternet (rejestr. № 4629) vid 10 travnja 2016 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59024

6. *Proekt Zakonu «Pro vnesennja zmin do dejakyh zakonodavchyh aktiv shhodo vreguljuvannja pytan' avtors'kogo prava i sumizhnyh prav»* (rejestr. № 6523) vid 15 chervnja 2010 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=37985

7. *Rippa P. S.* Zabezpechennja avtors'kyh prav u merezhi Internet / P. S. Rippa [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvnudpsu/2011_2/Rippa_P_S.pdf

8. *Sopilko I. M.* Zahyst avtors'kyh prav v merezhi internet: monografija / I. M. Sopilko, O. V. Ponomarenko. – K.: Komp'juterpres, 2013. – 247 s.

9. *Uгода pro asociaciju mizh Ukrainoj, z odniji' storony, ta Jevropejs'kym Sojuzom, Jevropejs'kym spivtovarystvom z atomnoi' energii' i i'hnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi' storony* [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011